

וא"כ מדוע ברואת עזות פנים רק מותר לשנאתו ואינו אומר מצוה לשנאתו. ומיישב הדברי שלום ע"פ הרד"ל, שהמצוה לשנוא הרי דוקא ברואה בחבירו דבר ערוה ממש. אך במסכת תענית מדובר רק רואה בו עזות פנים, ותוס' שם מבארים שהכרת פניו ענתה בו שודאי נכשל בעבירה, ולכן רואים בו עזות פנים, ולא רואה את עצם מעשה העבירה, ואין זה מצוה לשנוא, אלא היתר לשנוא אותו.

דף ג' ע"ב

בגמ': כל העושה מצוה אחת וכו' וכל העובר עברה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו וכו' קשורה בו וכו'.

כתב הגאון ר' אליהו מישקובסקי ז"ל (קובץ מוריה שנה י' גליון ה-ו ע' מו):

למדונו חז"ל דבר נורא, כשאדם עובר עבירה מלבד חומר "המעשה" היינו מה שעבר על ציווי ורצונו יתב, ישנה גם "מציאות" למעשה העבירה שעשה, העבירה "עצמה" מתלווה נקשרת ונכרכת לעושה העבירה ולא מרפה ממנו, היא משנה את מהותו ואת תוכנו של "האדם" ובכוחה להפוך אותו למציאות חדשה, הוא נהיה "חוטא", נמצא כך "חטא" - מעשה העבירה שנעשה בעבר "חוטא" - מציאות העבירה שנשארת וקיימת בהווה וכמאמרם ז"ל מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין. ה"חטא" מתכפר ונמחק ע"י חילוקי העונשין שגזרה חכמתו על כל עבירה ועבירה לפי ערכה וענינה, אך מציאותו של האדם שנשתנה והפכה ל"חוטא", כיצד היא משתנה ובאה לתיקונה? - ע"י התשובה! תשובה כמשמעו לשוב! לאן שבים? לאן חוזרים? - האדם חוזר אל עצמו! מציאותו הפגומה שבעבר מתבטלת הוא מפסיק להיות "חוטא" ושב להיות "אדם". זוהי כוחה של תשובה וזוהי פעולתה של התשובה.

ובדקדוק גדול נאמרו דברי הר"מ (פ"ב מהל' תשובה הלכה ב'): "ומהי התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסורו ממחשבתו ויגמור בלבבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וכו'. וכן יתנחם על שעבר שנאמר אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלוקיני למעשה ידינו וגו'. וצריך להתוודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בליבו" ע"כ.

אינם אלא מצוה א' לענין מנין המצות. וכו' ע"ש עוד מש"כ בזה.

★★

בגמ': לימא ר' ישמעאל ור"ע בכל התורה כולה הכי פליגי דמר אמר רשות ומר אמר חובה.

פירש"י א"כ אין לך מ"ע לרבי ישמעאל חובה ע"כ. והיינו דמפרש, דאין קושיית הגמ' דלר' ישמעאל ליכא מ"ע כלל, אלא דכל המ"ע הוו רשות ולא חובה, ואין זה מסתבר. ועכ"פ מבואר, דשפיר שייך שיהי' מ"ע ממנין התרי"ג מצוות שהיא רשות ולא חובה. ולפי"ז לכאורה אין מקום לקושיית התוס' שהקשו, דלר' ישמעאל דאמר רשות בצר להו ממנין התרי"ג מצוות, דהא אף אי ס"ל דרשות הן מ"מ עדיין שייכות למנין התרי"ג (וכעין מצוות קיומיות).

אולם מהתוס' וכן משאר הראשונים (ע' מהר"ן חיות) מבואר, שפירשו קושיית הגמ', דאי הוו רשות תו ל"ש להחשיבן במנין תרי"ג המ"ע, וא"כ לר' ישמעאל ליכא שום מ"ע מאחר דכולן רשות הן. ולא ראיתי מי שעמד בזה דלפירש"י אינו כן, רק משום שמפרש אחרת קושיית הגמ', וכנ"ל.

(קובץ קול התורה קובץ מ"ט ע' ל"ד)

★★

בגמ': הכא בקראי פליגי וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר חובה. מ"ט דר' ישמעאל, סבר לה כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך כלבבך יכול כגון זו ת"ל ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו.

בחיידושי הרד"ל הקשה, דסוגיתנו סותרת את דברי הגמ' בפסחים (ק"ג ע"ב) שהרואה דבר ערוה בחבירו חייב לשנאתו. והוא מיישב ומחלק, ששם מדובר ברואה דבר ערוה ממש - אבל בסוגיין מדובר שראה רק מעשה פריצות בעלמא.

לפי דברים אלו מיישב בספר דברי שלום (ח"א סי' כ"ו) קושיא חמורה, דאיתא במס' תענית (דף ז' ע"ב) שדעת רב נחמן בר יצחק היא שכל אדם שיש לו עזות פנים מותר לשנאתו. ומקשה הגבורות ארי שבפסחים (דף ק"ג) סובר רב נחמן בר יצחק שהרואה בחבירו דבר ערוה מצוה לשנאתו.